

ВИДИЦИ

Часопис за културу, умјетност и друштвени живот
Година I;

Број: 1

Др Радосав Ђуровић
Говор Старог Влаха

ВИДАКОВИЋЕВИ ДАНИ
Далеко од замисли

РУДО КРОЗ ВИЈЕКОВЕ

Кад се раја узбуди,
и пјесма се пробуди

НЕСВАКИДАШЊИ УМЈЕТНИК

Чувајмо језик као
народ, земљу

ПОШТОВАНИ ЧИТАОЦИ,

Пред вама су "Видици", први број нашег часописа за културу, умјетност и друштвени живот, чији смо покретачи ми, "Просвјета", Просвјетно и културно друштво Рудо. Одмах да кажемо да је ово историјски тренутак за Рудо. Да, баш тако, историјски тренутак, јер је ово први часопис ове врсте на нашим просторима (читај Општина). Већ кад прочитате овај први број, биће вам јасно шта је сврха и циљ покретања "Видика" - а жеља нам је да створимо часопис који ће се на једном озбиљном (и надамо се потребно стручном) нивоу бавити темама и питањима културе, умјетности и друштвеног живота.

Давно прочитах на једној умјетничкој галерији - "Остави траг". Има ли љепшег позива и већег изазова за умјетника, за културног посленика. И овај часопис је покренут са том намјером - да се остави траг књижевног и ликовног стваралаштва, аматеризма, покушаја, да се остави траг дешавања у култури, али исто тако да се подстиче стваралаштво младих, да се утиче на креирање културе и дешавања у култури, да се истражује све што је занимљиво и значајно из прошлости нашег краја (природне занимљивости, споменици, легенде, обичаји, вјеровања, фолклор, етнос) све оно што је вриједно у овој области, а да се отргне од времена и сачува од заборавља.

Већ на основу овог првог броја часописа може се уочити његова физиономија, рубрике које ће се усталити, а настојаћемо да одржимо један стручан ниво без обзира на његов локални карактер.

Уједно упућујемо позив свима онима који су заинтересовани за сарадњу да нам шаљу своје приједлоге, информације, или бар неке, нама непознате, занимљивости а тичу се прошлости нашег краја о којима бисмо у наредним бројевима часописа писали.

*Главни и одговорни уредник
Драган Папоњак*

Издавач:

Центар за просвјетну и културну дјелатност ПРОСВЈЕТА Рудо

За издавача
Ненад Мршевић

Главни и одговорни уредник
Драган Папоњак

Технички уредник
Предраг Кастратовић

Лектор и коректор
Дијана Инђић

Редакција
Драган Папоњак, Војислав Топаловић, Милко Чолаковић, Зоран Стијеповић, Предраг
Кастратовић, Радомир Јагодић, Дијана Инђић, Благоје Церовић,

Стални сарадници:

Др Радосав Ђуровић, стручни сарадник за питања језика;
Марина Чолаковић - Демократија и умијеће живљења
Славенка Аџага, Бојана Спасојевић, Есад Крехо

Садржај:

ВИДАКОВИЋЕВИ ДАНИ	
Далеко од замисли.....	4
ПОВОДИ: Слово о Милошу Видаковићу	
Ауторитативни критичар и пјесник.....	5
Све што није записано заборавља се.....	8
Рудо кроз вијекове.....	9
Књижевни ствараоци нашег краја	
народни пјесник Јаков Томић.....	10
О Андрићевој приповјечи	
Руђански бегови.....	11
Кад се раја побунила, и пјесма се пробудила	
Др Љубомир Зуковић, Песме о Првом српском устанку.....	13
Приказ књиге - Шта чекају мајмуни.....	14
У посјети народној библиотеци "Просвјета" Рудо.....	15
Др Радосав Ђуровић	
Говор Вишеградског Старог Влаха.....	16
СПКДА "ПРОСВЈЕТА" у Републици Српској и у Рудом.....	18
Интервју са Ненадом Мршевићем.....	19
Чувајмо језик као народ, земљу.....	21
Култура живљења	
Нека путописац има шта записати.....	22
Несвакодашњи умјетник.....	23
Демократија и људска права у школи.....	24
"Непредвидљив си животе, дуга њиво".....	25
Знакови поред пута.....	26
Вилинска јама.....	27

ВИДАКОВИЋЕВИ ДАНИ

Далеко од замисли

Прије четири године основана културна манифестација "Видаковићеви дани" још увијек далеко од замисли *Јесу ли финансијска средствија главна кочница.*

Зашто се стало на пола пута и има ли снаге да се превазиђе менталитет провинцијске учмалости, а манифестација уврсти у ред културних манифестација републичког карактера

Да ће се наставити започета активност организовања културне манифестације "Видаковићеви дани културе", дилеме више нема, мада су жеље исте и сви културни посленици се слажу у констатацији да би ова манифестација требало да поприми карактер републичке манифестације, дакле да се и финансира, не само општинским већ и средствима републичког буџета, па би, као таква, требало да прерасте у традицију.

Активности, које су Српско просвјетно и културно друштво "Просвјета" Рудо и Удружење младих "Луна" Рудо, као организатори манифестације започели прије четири године, некако су стале на пола пута, управо у ишчекивању средстава и подршке коју је обећало тадашње надлежно министарство Републике Српске. Ипак, чини нам се, да у свему томе није било довољно упорности, истрајности, па и интересовања на општинском нивоу да се манифестација ваљано дефинише, испланира, одреде рокови и носиоци активности, јер је овакво вријеме учинило своје, година брзо прође, па се потом све сведе на ужурбану активност да се манифестација како-тако обилежи, што се десило и ове године. Тако су "Видаковићеви дани" остали још увијек далеко од замисли. А како би требало да буде

Контуре манифеста-

ције, онакве како је замишљена могле су се уочити на самом почетку њеног организовања, прије четири године, јер је већ тада по својој сврси и карактеру претендовала да постане једна од значајнијих републичких културних манифестација. Ангажовањем руководства Удружења младих "Луна" Рудо, те најистакнутијих чланова "Просвјете" тада је по први пут заживјела дугогодишња идеја да се у Рудом организује једна оваква манифестација којом би се коначно исправила историјска неправда учињена према Милошу Видаковићу, српском пјеснику и критичару из овог краја, који је, пратећи и следећи авангардне појаве у књижевности стекао статус једног од најугледнијих и најауторитативнијих тада младих пјесника и критичара са почетка двадесетог вијека. Програмски садржаји овог културног догађаја од прије четири године наговјештавали су оригиналну и препознатљиву манифестацију, чији би специфични, и надамо се ипак, традиционални садржај требало да поприме шире димензије. Окосницу њене оригиналности чине садржаји: такмичење младих у говорништву, подстицање и његовање пјесничког стваралаштва младих реализацијом конкурса за најбољу збирку пјесама; збирку есеја; слово о животу и дјелу Милоша Видаковића; књижевне вечери и бројни други

умјетнички садржаји који излазе из оквира стереотипности.

А да ће манифестација "Видаковићеви дани културе" остати заиста посебна у специфичности програмских садржаја, обавезали су се тада њени организатори. Зато, без обзира на све препреке, требало је у овом настојању да се истраје. Није смјело да се догоди да се у активностима стане на пола пута, без обзира на то што се овдје традиција опире промјенама и што преовладава менталитет малограђанског типа коме је "чаршијски трач" занимљивији и од културних догађаја овакве врсте. Ипак, млади су та снага која је уз интелектуалну потпору чланова "Просвјете" довољно јака да донесе промјене, превазиђе малограђанштину и разбије "културни дријемеж". Зато би у тим настојањима требало да подрже руководство "Просвјете" како би манифестацију "Видаковићеви дани културе" у Рудом довели на ниво и значај који дјело Милоша Видаковића заслужује.

Овогодишња манифестација, иако уприличена у задњи тренутак, а због недостатка финансија скромна по разноврсности културног садржаја, ипак је значајан искорак (и одржива временска карика) ка стварању једне значајне културне манифестације републичког карактера.

Д. Папоњак

ПОВОДИ: Слово о Милошу Видаковићу

АУТОРИТАТИВНИ КРИТИЧАР И ПЈЕСНИК

Пред књижевним дјелом Милоша Видаковића читалац остаје зачуђен и запитан. Зачуђен пред спознајом (и чињеницама) да у вријеме зачетка модернизма један млади човјек за тако кратак период свога стваралачког живота може да постигне као што је у поезији, књижевној критици и преводилачкој дјелатности постигао Милош Видаковић.

Пред таквом спознајом неминовно је да се запитамо колико би српска књижевност била богатија, да је судбина другачије хтјела, па да је Видаковић проживио један просјечан људски вијек. Јер то што је овај талентовани умјетник постигао у поезији а посебно на плану књижевне критике плијени и фасцинира не само сваког читаоца већ и књижевнике, књижевне критичаре и историчаре књижевности. А оставио је Видаковић за собом, како истиче Предраг Палавестра, један од најбољих познавалаца Видаковићевог књижевног дјела, "расцјепкано, неповезано, неуједначено књижевно дјело, које иако фрагментарно, и данас сведочи о несумњивим потенцијалима једног од најистакнутијих писаца Младе Босне".

Након завршетка гимназије у Сарајеву, Видаковић је студирао славистику и романистику у Бечу, Женеви, Паризу и Фиренци.

Пратећи авангардне појаве у књижевности, у крит-

ици истовремено је заузимао и прогресивнији и толерантнији став од већине критичара свога времена. А за његову књижевну критику, и књижевни рад уопште, могла би се изрећи истина коју је он изнио у завршном ставу о Маринетијевом футуризму - да је у њему "провалила вулканска енергија овога времена у коме је човјек побиједио простор прелетјевши га, побијеидо вријеме, радећи брзо, брзо и неуморно". У критичким радовима које је објављивао у "Народу", чији је био рецензент, те "Српској речи" као редован сарадник, "Босанској вили" и "Српској омладини", Видаковић је наглашавао своје неслагање с поставкама тада водећих критичара, а посебно са, у то доба најавторитативнијим Скерлићем, коме је отворено указивао на грешке. Видаковић се залагао за принцип слободе умјетничког стварања и један је од главних носилаца борбе за афирмацију слободног стиха. Видаковић је, такође, познат као пјесник сонета,

мада је тек са појавом "Царских сонета" које је

његов отац постхумно објавио 1918. године та општа слика о Видаковићевом пјесништву промијењена. И прије и после "Царских сонета" Видаковић је написао значајан број надахнутих, искрених пјесама слободне форме. Неки данашњи књижевни критичари посебно истичу циклус пјесама много веће вриједности, које је пјесник писао 1912. године у Паризу. Такође, критичари уочавају да је Видаковић његовао култ чисте поезије.

СЛОБОДА ИЗБОРА И АВАНГАРДНОСТИ

Студирајући у Бечу, Женеви, Паризу и Фиренци Видаковић је имао не само отворене видике, већ и слободу избора писаца, о којима је писао, без поковања одређеној књижевној клими.

Према ријечима П. Паливестре "Слободно образовање, које је стекао на страни, и истанчан смисао за разумевање основних књижевних и духовних кретања његовога времена, олакшали су му да своју критичарску позицију отвори према свим важнијим покретима и тенденцијама ондашње српске и југословенске, па и европске културе".

Мада је протекло много времена, књижевна критика још увијек није се цјелисходно одредила према поезији Милоша Видаковића, јер се углавном пажња усмјеравала на Царске сонете и њихову декоративност, што је створило неадекватан суд о његовој поезији. Углавном критика је неподјелељена у вредновању Царских сонета, истичући грациозност, звонкост и стилизованост о идеализованим ликовима и збивањима из историје и предања.

Мада се само наглашава већа умјетничка вриједност циклуса пјесама које је пјесник писао у Паризу, ипак књижевна критика није се студиозније одредила према овим пјесмама. Можда и из разлога што има несређених пјесама. А управо у тим пјесмама пјесник је исказао сву раскош свог талента, пјевајући искрено, непосредно и неусиљено исказујући интимна стања душе и у исповједном лиризму налази најподеснији израз набујале емоционалности. Доминирају у тим пјесмама мотиви несрећне љубави, чежње туге и сјете, уоквирени у атмосферу јесени, поноћи, тренутне пјесникове усамљености. Те пјесме су складне и хармоничне садржине и израза, мада је пјесник, чини се експериментисао са различитим поетским облицима. Упоредо са пјесмама испјеваним у затвореним, строгим облицима пјесник је писао и пјесме слободног стиха. То је медитативна поезија, меланхолична, присна и непосредна са мотивима љубави и природе, чежње и самоће, туге и осјећања

Живот и дјело М. Видаковића

- Рођен у Штрпцима код Рудог 26. децембра 1891. године у учитељској породици. Отац Никола, родом из села Грање (општина Вишеград), преводилац са руског језика. Рано дјетињство Милош проводи у разним мјестима у Босни, а од 1900. године са породицом живи у Сарајеву, гдје завршава класичну гимнзију (1910).

- 1909. године - 11. маја у листу "Српска ријеч" штампа прву пјесму "Над урвинама".

- 1910. године Уписује се на Филозофски факултет у Бечу, гдје слуша славистику код Решетара и историју код Јиричека, а касније и поманистику. Осми семестар овјерио је 30. априла 1914. године.

- 1911. године борави у Женеви, ради усавршавања француског језика, а касније, почетком 1912. године у Паризу, гдје пише знатан број пјесама "Париски циклус".

- 1912. године у листу "Народ" у Сарајеву сарађује као књижевни критичар.

- 1914. године послје Сарајевског атентата (28. јуна) подвргнут је полицијском ислеђивању под сумњом да је у вези са атентаторима. Спаливши дио рукописа, рукопис књиге "Царски сонети" даје на чување Владимиру Ђоровићу, и бјежећи од позива на службу у аустроугарској војсци, неко вријеме проводи скривен у селу Грање, родном мјесту оца Николе, одакле након објаве рата прелази у Србију. Убрзо потом ради као професор гимназије у Велесу.

- 1915. Након једног путовања у Ниш (радио као поштански цензор) добија упалу плућа, која сасвим разара његово здравље и умире у Велесу 2. октобра. Сахрањен је на војничком гробљу у Велесу.

- 1918. Пјесников отац Никола Видаковић издаје "Царске сонете". Исте године излази и пјесников превод "Плаве Птице" - Мориса Метерлинка.

- 1971. "Свјетлост" Сарајево штампа сабрана дјела Милоша Видаковића (приређивач Предраг Палавестра).

напуштености, слутња смрти, субјективне рефлексije о животу, сјећања и узнемирене спознаје пред тајнама живота.

Видаковић је његовао и култ чисте поезије што је вјероватно резултат књижевног васпитања, али и познавања европске умјетности и књижевности. Али, има код Видаковића и оних пјесама које нарушавају и ритмичност и складност стиха, а стиче се утисак да те пјесме пјесник није стигао да

преуреди и да им да коначан облик.

Трећа значајна димензија Видаковићевог књижевног ангажовања јесте његов рад на превођењу књижевних дјела. Поред превода ПЛАВЕ ПТИЦЕ Мориса Метерлинка, с успјехом је преводио Бергсома, Анатола Франса, Ламнеа, Додеа и друге стране ауторе.

Д. Папоњак

Поезија

Ко сном далеким да су се занеле
Гледају мене једне очи плаве,
И једне руке милују и целе
Срце, ко горске лековите траве

Откривају се велови од злата
Везени негде преко седам мора
И замиришу недра умиљата
Бела ко никад невиђена зора,

А усне једне шапћу занете
Незнане речи милосне и смерне,
Речи о срећи неутешне сете,
речи без конца, речи неизмерне.

И шапутање свилено прелива
Срце милоштом сањивом и нежном,
Срце, што срећом уљуљано снива
О нечем љепшем, вечно недостижном.

У ово вече

У ово вече тиха хлада
Све жалим, чекам, благо молим,
Множину среће или јада
Само не жену коју волим.

У ово вече кад изгрева
Месец и болно радост лева,
У ово вече душа пева
И замућена жудно снева.

Само један ветар, ветар блуди
Кроз месечину и бехаре.
О, што смо ноћас тако луди,
О, што се мртве жудње жаре.

У ово вече тиха хлада
Све чекам, жудим, благо молим,
Множину среће или јада,
Сам не жену коју волим.

Милош Видаковић

Програм
манифестације
”ВИДАКОВИЋЕВИ ДАНИ”
2004.

24. децембар

Велика сала ЦПКД Просвјета Рудо

18.00 - Отварање манифестације
(Начелник општине Г-дин Милко Чолаковић)

18.15 - Слово о Милошу Видаковићу
(Драган Папоњак и Војислав Топаловић)
- Стихове Видаковићеве поезије говоре чланови
рецитаторске секције СШЦ Рудо

19.00 - Књижевно вече
Учествују пјесници Прибоја, Вишеграда и Рудог

25. децембар

18.00 - Концерт народних игара и пјесама КУД
"Пријеворац" Чачак и КУД "Просвјета" Рудо

26. децембар

18.00 - Изложба књига "Просвјетна издања 2004"
18.30 - Промоција часописа ВИДИЦИ
19.00 - Позоришна представа
”Љубав не зна за границе” у извођењу чланова
драмске секције СШЦ Рудо - режија Дијана
Инђић

27. децембар

Хол СШЦ Рудо

18.00 - Промоција књиге "Очи уснулог вида" -
аутора Драгана Папоњка

СВЕ ШТО НИЈЕ ЗАПИСАНО ЗАБОРАВЉА СЕ

Има крај Лима једна плоча од бијелог камена, до половине у земљи. На тој плочи је неко некад уписао двије стопе и шаку. Ко је и када оставио овај знак и шта је хтио да каже не зна се: Та три знака се могу протумачити овако:

Био сам што си ти данас, и по истом овом крају ходао и исту ову ријеку бродило у далеко, с временом својим, одбродило, а теби - који ћеш некад доћи за мном, оставио овај знак, овај траг: моје стопе и руку...

Ту азбуку од три знака, могли би данас читати и овако: одувијек је у овом дијелу ријеке Лима, у овом крају око Рудог, живио човјек. Изабрао је овај крај због воде у њему, због шуме, добре земље - због рада, плода и стада; због завјетрине и због сунца. Зато је једна страна добила име Златари - због тога што се по њему сунце "златило", а Рудо, опет због тога што се по том мјесту рујевина "рудила". Тек и једно и друго значи боју ону којом само сунце може да обоји лице земље - а овдје га

је бојило златом и рудом...

Имају овдје и два чудна имена: Тмор и Варда. То су двије планине - Тмор на југу, Варда на сјеверу и обје гледају у Лим, гдје су путеви, и на њима путници, као да посматрају ко куда пролази и намјере које их воде: зле или добре.

Једна од претпоставки је да је ријеч Варда настала је од ријечи "гварда" што значи - гледај, осматрај. И можда је то баш и тачно јер Варда стоји и у дугом и давном времену осматра и гледа: усамљена путника намјерника, војнике с копљима и стријелама, караване с тешким товарима, уходу, хајдука и бјегунаца; изгубљеника, луталицу и скитницу; сватове с невјестом; ловце и трговце, целепе волова и ергеле коња, знане и незнане, драге и недраге - већ како и бива на свим путевима који повезују земље и градове.

Овдје гдје је данас Рудо, донедавно није било града - биле су шуме, њиве и ливаде, а подно њих ријека Лим - вода без брода, без

мошта. На другој страни ријеке постојао је стари град Рудо - од којег данас ни трага нема јер "време куле и градове гради, време гради - време разваљује".

А сачуван је и докуменат онога ко је основао Рудо - опет човјек из овога краја кара Мустафа Паша Соколовић. Било је то давне 1555. године када је неколико паша и везира из једне породице одавде са Лима тј породице Соколовића, готово апсолутно управљало турским царством. Породица Соколовић турском царству ће дати 17 паша и везира! Први је и родоначелник осталима Мехмед Паша Соколовић са којим ће и са његовим стричевићем Кара Мустафа Пашом Соколовић и настати град Рудо на Лиму. Градећи овдје град, као и мост на Дрини и много других грађевина у крају из којег су потекли, знак је да ови наши људи, ма какву службу служили у турском царству и ма на каквим висинама славе били, нису с ума сметнули ко су и одакле су.

З. Стијеповић

Рудо кроз вијекове

На подручју општине Рудо нису вршена нека научна истраживања обимнијих размјера али оно што је до сада урађено и о чему је наука донијела свој суд можемо подијелити на шест дијелова и то:

1. Праисторијски период
2. Римски период
3. Средњи вијек
4. Доба турске владавине
5. Аустроугарски период
6. Период Старе Југославије

О сваком овом периоду ће бити посебно поглавље у нашем часопису. Остаци историјске културе о праисторијском периоду нађени на руђанском подручју налазе се у Земаљском музеју у Сарајеву.

На подручју општине постоје праисторијски тумулуси или громиле који представљају начин живота и културу Илира чији се трагови јављају на Гласинцу око 1300 до 150 година прије нове ере. Остаци илирских тумулуса нађени су и проучени у Штрпцима. Временски и типолошки те громиле припадају култури гласиначких громила и сматрају се најјужнијом одвојеном тачком утврђеног гласиначког арсенала те врсте споменика. Вјероватно да тих громила има и на другим мјестима руђанског краја. На то упућују два локалитета са именом Громиле: шума изнад Гаочића и Паштан Брдо и зиратне

земље у околини Заграђа. Није искључено да се остаци илирске културе налазе на

локалитетима под именом Градина и Градац којих има више на овом подручју.

Ископавањем у Штрпцима објелодањене су три врсте мртвачког култа становништва на овом подручју:

- сахрана мртваца на двојак начин - остављањем читавог лијеса и спаљивањем (нађена земљана урна с паљевином)
- остава прилога у накиту, оруђу и посућу,
- изведба хумке на гробљу од земље и камена

Гробни налази из Штрбачких громила су бројни и разноврсни. Од бронзе фуболе (копче) различитог

облика, гривне за руке, токе дугмад и прстен у виду спирале, шиљци копља од жељеза, дијелови сјекира и један праволинијски мач; од керамике: здјелице, врчеви, лончић и једна урна. Керамика представља гласиначки тип јер су јој облици тако студиозно изведени да би и данас представљали мала ремк дјела ликовне умјетности. Нису од мањег значаја ни орнаменти на тој керамици.

Од металске израде пронађене у Штрпцима пажњу научника привлаче двије фибуле. Једну од њих (бронзану) открио је археолог Фрањо Фила, а иста припада првој половини другог стољећа прије нове ере. Док археолог Ђиро Трухелка сматра ту фибулу крунским налазом и најстаријим обликом фибуле уопште и припада XV вијеку.

Друга сребрна фибула нађена изван громиле чи обликовани значај лежи у представи кичме као главног тијела фибуле и говеђе главе као главе те копче дала је повод разматрању читаве скупине фибула овог и сличног типа. Археолог Херкес сматра да је штрбачка фибула рађена на нашем простору по узору на Грчку.

З. Стијеповић

Књижени ствараоци нашег краја

У овој рубрици представљамо хронолошки књижевне ствараоце нашег краја

Народни пјесник Јаков Томић

Период књижевног стваралаштва нашег (руђанског) краја између два свјетска рата обилежили су својим пјесничким појавама Јаков и Петар Томић из села Бован.

Јаков Томић, земљорадник, био је познат народни пјесник - сатирик. Завршио је стару основну школу. У рукопису су остале три збирке пјесама, РАДАКОВА СТИЈЕНА, ПЈЕСМЕ I и ПЈЕСМЕ II. Писао је љубавне, социјалне, родољубиве и сатиричне пјесме. Јаков је пјевао пјесме бројним пригодама, о људима и догађајима његовог краја. Тако на примјер Јаков сатирично пјева:

Свако село неку рђу рани,
Штрпца славна Томића
Ивана,
Божовићи врљавога Јанка,
Ђуровићи бркатога Марка,
Горња Ријека Богосава
Пранга,
Доња Ријека Шепавога Анта.

Позната је и Јаковљева пјесма о Рудом и Првој пролетерској бригади. Томић је писао под утицајем епске народне пјесме, али у његовој поезији видан је и утицај романтичарског пјесништва. Прве пјесме датирају из 1937 године и у њима углавном преовладава историјска тематика - историјска поема о Првом светском рату (Радакова стијена). У другој и трећој збирци (укупно 85 пјесама) су сатиричне и љубавне пјесме. Овом приликом - избор из друге и треће збирке пјесама

В. Топаловић

Моје руже (1952)

Живео сам како - тако
Сад овако, сад онако
Некад пјев'о, некад плак'о
Некад ћут'о забринуто

И то тако шаренило
На мени се изменило
Из њега су руже моје
Процветале разне боје

Те су руже песме моје
Разумљиво онда то је
Буду л' неке од њих црње
Ил' кад буде голо трње

Два сликара

Један сликар сликао је
само верно разне слике
Око тога често беху
Неповољне му критике

На те слике љутила се
Стварно много ружна дама,
Јер јој слика ружна беше
Као што је она сама...

Удовица Јела

Весели се удовица Јела
Што јој кока јутрос јаје снела
Да зачини својој деци ручак
Ал' мангупи подметнули мућак

Аој злобни, покварени свете
Туђе јаде што не разумете
Како би јој какву помоћ дали
Кад је тако вређате у шали.

Себичност (1951)

Хеј, што човек није
у пуноме смислу речи
Та себичност све је крива
Себичност га у том пречи

Јер себичност где се јави
Ту обично тако бива
Да себичност она другу
против себе изазива

Севдах поред Дрине
при сјају месечине

Ох, ала је ова ноћца бајна
Обасјала месечина сјајна
Сиве хриди и високе стене
Поред Дрине с обе стране њене

Бисер росе по трави се сјаје
Лакорићи носе уздисаје
Заљубљених што у башти седе
Прем' светлости месечине бледе

У засенку испод лисних грана
Где мирише мирис јоргована
Љубећи се моле ноћцу бајну
Да сачува ову њину тајну

Моле ноћцу, моле воду Дрину
Да сачува ову тајну њину
Па нек Дрина својим током тече
А они ће тако свако вече

Теци Дрино, хладна водо, теци
Ал' ту тајну никоме не реци
Или реци, дај на знање свима
Од љубави дашта слађе има

Вишеград, 1937

Старост (1952)

Да не узмем огледало
Да не видим свога лика
Не бих знао да сам пост'о
Слика правог мученика.

Да не видим своје лице
Наборано, смежурано
Не бих знао да сам тако
Остарео врло рано

Зашто тако ја остарих
Кад још за то не би доба
Остари ме ратна страва
Људска пакост, лаж и злоба

О Андрићевој приповјетци Руђански бегови

”...своју битку увек свак бије на једном парчету земље...”

Приповјетку руђански бегови Иво Андрић написао је 1935 године, у поодмаклим стваралачким годинама када је иза себе имао значајан приповједачки опус од око четрдесет приповједака. Изврстан познавалац људске психе, понирући у људско искуство, Андрић у приповједање уткива дубоку мудрост о људима и догађајима. Истражујући Андрићев стваралачки рад схватамо да је баш тај период (1920 - 1935 г.) оно пишчево мисаоно огњиште из кога су се родиле тематске, композицијске, стилско језичке и мисаоне одлике свих будућих, каснијих Андрићевих књижевних дјела. "Кујући своју жицу" Андрић је сигурно улазио не само у Европску него и у свјетску књижевност. Баш ту на том тлу из ових приповједака израсла су дјела "На Дрини ћуприја", "Травничка Хроника", "Госпођица", "Проклета авлија", те "Омерпаша Латас". Нажалост врло мало је историчара књижевности и књижевних критичара истраживало ову повезаност, те важну развојну линију и унутрашњу кохерентност Андрићевог књижевног дјела. Сама приповијетка "Руђански бегови" настала у пуној приповједачкој зрелости, је

нажалост остала непозната. Познати књижевни критичари који су се више бавили Андрићевим приповједачким дјелом скоро је и не помињу. А управо ова приповијетка ни по књижевној снази, ни по композицији, стилу и језику

не изостаје иза других познатијих Андрићевих приповједака. Сама радња приповијетке "Руђански бегови" догађа се у Рудом 1878 године. Да читаоце подсетимо да је то период непосредно после Берлинског конгреса када и Рудо по тадашњој одлуци европских сила треба да потпадне под аустроугарску власт. А промјена власти је оно што Андрић посебно слика у свом књижевном дјелу. Јер баш ту, у самој промјени, (власти, смрти, љубави, болести или пометњи) кад се нешто руши и мијења, плете он причу о појединцу и необичним животним судбинама и путевима. У приповјетци Руђански

бегови описујући ту промјену 1878 године, када Босна престаје да буде под турском управом, слика Рудо, малу босанску касабу, негдје на крају свијета у коме се све мијења из темеља. У "авалуку" Хусеинбега Перлаза скупљају се руђански прваци да се договоре шта им ваља чинити. Јер шта они малобројни и издани од цара са педесет пушака могу учинити, а камоли стати "царевини на ћенару". Испред њих је велика аустријска војска, шта ту може појединац кад вријеме и догађаји стуижу мутни као поплава.

И ту је кључно питање саме приповијетке - човјек, појединац, збуњен пред великим и страшним рачунима историје који руше сва правила надрастајући снагу и људског ума и људске егзистенције. Оно шта пажљивији читалац открива је да баш ту у "авалуку" Хусеинбега Перлаза почиње страх. Страх у "погледу који види све што би могло бити, али не види оно што јест". У недоречености оних који говоре или још више ћуте, Андрић људски говор доводи до бесмисла. Сам Хусеинбег Перлаз говори "мудро и нејасно". Једино се није могла наћи "јасна одлука о томе шта треба радити у овом тренутку кад се једна туђинска армија примиче". Јасна је само

неодлучност и упорно избјегаваље одлуке и заобилажење истине. "Свако се напрезао да каже нешто што није ружно и не изгледа кукавички, а што ни најмање не обавезује". Више је оних који не говоре, јер важније је, по свему судећи, поштовати ону народну изреку да је "златна она која за зубима остане", или она андрићевска да је у ћутању сигурност. А кад су уграбили прилику, "говорили су сви у један глас оно што нико од њих сам не би смео да каже".

Издвајају се само завађена браћа Хамзагићи који су другачији од осталих руђанских бегова - издвајају се храброшћу и отвореношћу. Само се они супротстављају аустријским војницима и оба гину.

Издвојен је мотив братског сукоба и мржње који је Андрић иначе посебно разрадио у "Проклетој авлији". То је у новом облику прича о два брата супарника. Од како је свијета и вијека постоје и непрестано се рађају и обнављају у свијету - два брата - супарника. Сам сукоб браће у приповијетци "Руђански бегови" остаје пред читаоцем као готова - свршена ствар која се више и не може промијенити, чак ни у смрти. Андрић тек на трен напомиње читаоцу да је било или због дјевојке коју су обојица вољели или због злата неког тајног новца. Баш ту, кроз недовољно мотивисану и неразјашњену мржњу, Андрић истиче ирационалност и бесмисленост те братске мржње и мржње уопште.

Мада су различити, па је старији брат Ибрахимбег Хамзагић миран и угледан и богат "са кућом пуном деце и

сваког божијег благостања", дотле је Алибег "прав човек висок и леп, али мрачне нарави и необичног живота". Баш ту у њиховој потпуној опречности Андрић кроз снажни контраст доводи приповијетку до оне људске драме кад оба брата се први пут ћутањем сложе "да све што је мушко и одрасло извести на друм и ту дочекати војску, како се туђинске војске увек дочекују на свом путу. Бар ту се нема шта оклевати и двоумити се". Оба брата гину покошени мецима аустријских јегера. И поред оне да покорну главу сабља не сијече оба брата су против фаталистичког препуштања животу и животної сили. И ту сам читалац треба да одлучи ко је у праву. Дакле, остала је дилема која вијековно раздире наш народ а која је и данас актуелна. По свему судећи Андрић је на страни браће Хамзагића јер док се аустријска војска примиче Рудом, "чини то споро и опрезно као светињи пуној јунака решених на све".

Треба напоменути да Андрић се јавља у функцији свезнајућег приповједача коментаришући мисли и поступке својих јунака односно "држи конце у својим рукама". Због тога у овој приповјетци и нема развијеног дијалога него је дубока "пантомима живота" јер, као што каже сам Андрић, "човек може имати пуну главу као Хафиз и знати сву силу и спрему свих царева и све војске и битке овог света, али шта му вреди кад своју битку увек свако бије на једном парчету земље које му је дато и под условима који су му наметнути". Ту се бије, губи или добија.

Р. Јагодић.

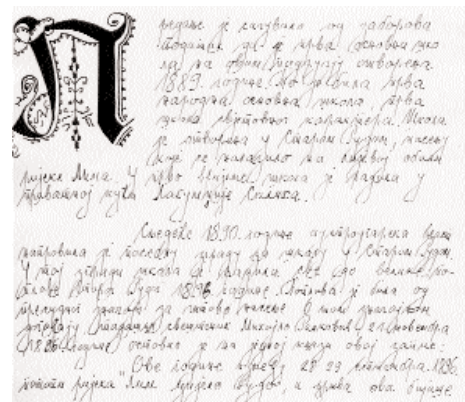
Из хетимиса...

Премање је сачувало од заборава иодатан да је прва основна школа на овом иодружју оиворена

1889.године. То је била прва народна основна школа, прва школа свјетовног карактера.

Школа је оиворена у Ситаром Рудом, насељу које се налазило на лијевој обали ријеке Лима. У прво вријеме школа је радила у приватној кући Лаулице Салиха.

Сведеће 1890. године аустријарска власт је направила посебну зграду у Ситаром Рудом. У тој згради школа је радила све до велике појаве Ситаро Рудо 1896.године.

КАД С Е РАЈА ПОБУНИЛА, И ПЕСМА СЕ ПРОБУДИЛА

(Др. Љубомир Зуковић, Песме о првом српском устанку,
СПКД Просвјета, Српско Сарајево 2004.)

Поводом обиљежавања Првог српског устанка Српско просвјетно и културно друштво "Просвјета" издало је необичну и занимљиву књигу Др. Љубомира Зуковића. Пјесме о Првом српском устанку, о догађају за који већ на самом почетку свог предговора књизи аутор истиче да "никада раније, а ни касније, неки догађај није снажније узбудио и загрејао српска срца, нити у њима пробудио смелије наде и снове него што то, на почетку деветнаестог века учини Први српски устанак под водством Карађорђа Петровића."

У избору пјесама о Првом српском устанку који је сачинио Др Зуковић нашли су се пјесници који су непосредно пјевали о том догађају (прва половина 19. вијека, па до ових наших савремених пјесника, које је ово наше вријеме инспирисало да на свој начин, са временске дистанце пјевају о том догађају. Дакле, на истом мјесту а тематски повезане догађајем нашле су се пјесме Доситеја Обрадовића, Георгија Михаљевића, Филипа Вишњића, Тодора Ивкова Пипера, Петра I Петровића Његоша, Симе Милутиновића Сарајлије, Петра II Петровића Његоша, Змаја, Радичевића, Пушкина, па до савремених пјесника Васка Попе, Десанке Максимовић, Матије Бећковића, Добрице Ерића, Љубомира Симовића, Момира Војводића, Слободана

Ракитића, Радомира Андрића, Драгомира Брајковића, Ђорђа Сладоја, Петра Пајића и других који су пјевали на ову тему а којих има доста (нека ми не замјере они што их не помену из јединог разлога недостатка простора).

Дакле, тема Првог српског устанка била је стално присутна, али исто тако може се констатовати да је у новије вријеме појачан талас пјесничке продукције о Првом српском устанку и његовим устаницима. Јер како у предговору Др Зуковић истиче, "живимо у времену кад међусобно посвађани, обезглављени, наружени и од света збуљени у најнеповољнијим међународним околностима, покушавамо да се вратимо сами себи. Несигурни, изварани и узабуњени свакојаким командама, које се сударају и укрштају, још увек углавном тапкамо у месту, улудо трошећи и снагу и време. Све се то снажно изражаваи у целокупној српској савременој поезији оној о Првом српском устанку посебно. Има у њој критике, чак и горжине и резигнације збг кобних и упорних српских пратиља, неслоге и слепог властољубља коме се, често, жртвује и оно најсветије и највредније, слобода и народно достојанство. Па ипак, поезија је наша свест и док је она будна, има наде за све нас". Ова књига је утолико вреднија не само по томе што су се на једном мјесту нашле

пјесме и пјесници на тему Првог српског устанка, већ и по томе што је избор пјесама сачинио баш Др Љубомир Зуковић. И сама та чињеница упућује на закључак да су се у овом избору нашле најбоље и најрепрезентативније пјесме тематски везане за Први српски устанак и његове вође.

Д. Папоњак

Петар Пајић
Србија

1.
Ја сам био у Србији
Србија је на робији
Срби седе у кафани,
што пијани што поклани.
Срби леже покрај друма,
из главе им ниче шума.
А из сваке српске главе
теку мутне три Мораве.

2.
Српског вођу Карађорђа
убио је други вођа.
Место где је било клање
Срби зову Радовање.
Убијеном и убици
дигнути су споменици.
Сад се сваки Србин бије
са две своје историје...

4.
Све су српске оранице
саме као удовице,
нит се оре, нит се жање
Србије је стално мање.
Лети јато црних пртица
Преко српских ораница.
И гробови небом лете
пошли Срби да се свете.

**УСКРО:
МОНОГРАФИЈА
КЊИЖЕВНОГ
СТВАРАЛАШТВА
РУДОГ**

По свему судећи ускоро би у Рудом светлост дана могла да угледа прва монографија књижевног стваралаштва овог краја у издању Српског просвјетног и културног друштва Просвјета Рудо. У овој књизи биће заступљени сви пјесници и ствараоци лијепе књижевности који су живјели и писали у Рудом. Иако на маргинама од великих центара Београда и Сарајева, сви окупљени ствараоци, по мишљењу уређивачког однора који припрема монографију, су у својим књигама исказали посебу естетску истваралачку снагу заустављајући одређене животне тренутке и догађаје, чувајући их од времена и заборава. У књизи су заступљени аутори који су живјели и стварали на подручју Рудог, и имају једну или више објављених књига, и то књига које имају неоспорну умјетничку вриједност.

Будући читаоци требало би да знају да је ово први зборник књижевних радова у историји Рудог о коме су заступљени сви они који су стварали поезију или прозу у последњих стотињак година.

Свјесни чињенице да би можда други уређивачи извршили другачији избор и имали друге критеријуме, циљ уређивачког одбора јесте да се књижевно стваралаштво Рудог приближи читаоцима, скрене пажња на ауторе, остави траг, а будућим антологичарима буде од помоћи. Сами приређивачи овог јединственог зборника књижевног стваралаштва Рудог у књизи нису фаворизовали никог дајући исто простора свима, уз најбољи одабир стваралаштва сваког од заступљених аутора, вјерујући да је улагање у сопствену умјетност и сигурно улагање у будућност.

Р. Јагодић

**ПРИКАЗ КЊИГЕ
ШТА ЧЕКАЈУ МАЈМУНИ**

(Витомир Пушоњић: "Шта чекају мајмуни"
"Време сплачина", "Студио плус", Београд, 2002)

Мада је Витомир Пушоњић, наш бивши суграђанин, већ деценијама познат читалачкој публици по својим сатиричним причама, ово је његова прва самостална књига.

Сам наслов књиге, необично интригантан, магнетски привлачи пажњу и заголица знатижељу читалаца. А када се овоме придода и сатирично аутобиографско представљање, онда заиста можемо утврдити да је то не само најбољи него и најдуховитији увод и припрема за читање необичних и поетских и приповједачких остварења. А ко познаје, или је познавао аутора и његов приповједачки рад, одмах ће при читању првих редака схватити да је Витомир остао доследан себи и својој духовитој природи. Тај урођени смисао за хумор и сатиру у овој књизи достиже пуни замах, блиставим пјесничким и приповједним сатиричним и хумористичким остварењима.

Бирањем тема актуелног тренутка, сада већ прошлости комунистичког периода, али и ове чудне нам садашњице, у промјенама без промјена, урођеним смислом за хумор и сатиру, а у стилском погледу ослањајући се на традицију и то посебно ону народну, аутор неодољиво подсећа на наше великане сатире и хумора - Радоја Домановића и Бранислава Нушића. Сатиричним тоном, али потпуно реалистичком увјерљивошћу аутор слика све изопачености и морална посрнућа комунистичког периода, "времена лажи и превара", или како га аутор назва "време сплачина". Особеност ове сатиричне поезије је у дочаравању опште друштвене и моралне атмосфере и колективног јунака, како сам аутор каже, "линије" (Кривудава песма), а не у грађењу и рељефном вајању појединачних јунака. Па и оно неколико нешто

маркантнијих ликова који су својом улогом обиљежили тај период, а које је аутор метафорично смјестио у крајпуташе, ипак, више служе рељефности такозваног колективног лика - Тита. У основи то је слика ограничености духа и лукавог прилагођавања "линији" ради личне удобности, па је у тим сатиричним стиховима изречена горка истина о ерозији морала изазваној комунизмом - титоизмом, а задржана и у времену промјена. Али о томе на најбољи начин говори сам аутор у уводу названом "Између прошлости и будућности".

У другом дијелу књиге са насловом "Шта чекају мајмуни" аутор на почетку занимљивом алегоријском сликом путовања у будућност са мајмуном опет на сатиричан начин говори о већ виђеној будућности, о оним "људским мајмунисањима" којих човјек, не само да се није ослободио и уздигао се изнад мајмуна него је током постојања, будећи у себи оно анимално, како то аутор метафорички назва "месождерством", далеко испод тог нивоа.

И управо у савременим баснама које аутор назива "ситне догодовштине из савременог света", у чијој је основи алегоријска слика савременог човјека и свијета, оштром сатиром оцртане су све наше мане, извитоперености, моралне наказе, изопачености и посрнућа, па нам након читања овог занимљивог сатиричног штива постаје сасвим јасно - шта чекају мајмуни у свом еволутивном развоју.

Ова књига, колико год нас опушта и тјера на смијех док је читамо, исто тако наводи нас на размишљање - можемо ли на ову ауторову сатиричност да гледамо и другачије.

Д. Папоњак

У ПОСЈЕТИ НАРОДНОЈ БИБЛИОТЕЦИ "ПРОСВЈЕТА" РУДО

У корак са издавачком продукцијом

Можда је недовољно позната чињеница да је Народна библиотека "Просвјета" Рудо, 1998 године званично регистрована као самостална установа Одлуком Министарства науке и културе, а да је до тада била у саставу Центра за просвјетну и културну делатност "Просвјета" Рудо. Према ријечима Зорана Стијеповића, директора библиотеке "Просвјета", не треба наглашавати да је ситуација кад се почело са радом, била изузетно тешка. Књижевни фонд библиотеке, која је била једна од већих у регији, је био драстично смањен, књиге су биле у очајном стању, и у условима који су далеко од онога што се очекује од градске библиотеке. Захваљујући помоћи свих, а првенствено општине, те ангажовањем запослених, простор је адаптиран, урађене нове полице за књиге, и створени ваљани услови за рад.

"Иако је ситуација тешка, успјели смо да обновимо књижни фонд и да тренутно има око 20 хиљада књига. Књиге редовно набављамо сваке године на највећем сајму књига - Октобарском сајму књига у Београду купујући нова издања, па и оне књиге које су тренутни издавачки хит у свијету. Од надлежног министарства добили смо компјутер што нам је омогућило брзу и ефикасну стручну обраду књига, те ће на тај начин читаоци моћи тачно знати гдје је у том тренутку књига коју желе да

читају" - истиче Стијеповић.

У даљем разговору од стране госпође Јаковљевић сазнали смо да је због одређених измијена и допуна, поново урађена УДК класификација књига.

"Захваљујемо се и свим грађанима општине Рудо који су библиотеци поклонили велики број властитих књига, а уједно позивамо и друге наше суграђане да поклоне библиотеци књиге које им више не требају".

Ипак, није све сјајно, каже нам библиотекарка госпођа Стана Жилић.

"Тешко је научити читаоце да књиге враћају на вријеме. Нарочито школску лектуру, јер имамо врло мало примјерака. Врло често читаоци враћају и књиге које су скоро потпуно уништене, али је ипак најљепше када дјечији гласови испуне библиотеку" - истиче госпођа Жилић.

У народној библиотеци

"Просвјета" Рудо највише књига набављено је из класичне књижевности и белетристике, а од онога што је хит за читаоце су аутори као Исидора Бјелица, Нора Робертс, Сандра Браун, Агата Кристи али и Момо Капор, Џорџ Куци, Паоло Куелво и Трејси Шевалије.

Тренутно се највише чита Сидни Шелдон и Данијела Стил а књига мјесеца децембра је "Чудесна хроника ноћи", Радована Караџића, Трејси Шевалије - "Дјевичански плаво", Дејн Холи - "Дјевичански чвор", и Љиљана Хабјановић-Ђуровић - "Игра Анђела", те Ернеста Сабата - "Тунел", и Барбара Делински - "Жена из сусједства".

Најбољи читаоци Народне библиотеке "Просвјета" Рудо су Тешевић Мира и Драгана Ристовић, а од најмлађих Невена Топаловић.

Радомир Јагодић

Др Радосав Ђуровић

ГОВОР ВИШЕГРАДСКОГ СТАРОГ ВЛАХА У ДИЈАЛЕКТСКОМ КОМПЛЕКСУ СТАРОГ ВЛАХА И ЈУГОИСТОЧНЕ БОСНЕ

1. Вишеградски Стари Влах је део Старог Влаха који је као јединствена лингвистичка и етничка целина политички раздвојен на србијански и босански Стари Влах. О старом Влаху има брдашце литературе, али он још није лингвистички, историјски и етнографски испитан иако га захватају или дотичу по неколике опсежне студије из тих научних дисциплина. En general, могло би се рећи да је Стари Влах планинско-сточарски комплекс између река Ибра, Лима, Дрине, Ђетиње и Западне Мораве. Средишњи вис у Старом Влаху је Црни Врх (1183 м) у прибојском крају. Северозападни део Старог Влаха, у политичким границама Републике Српске, тј. Босне и Херцеговине, између пл. Дувнице и Вардате река Рзава и Увца - назива се Вишеградским Старим Влахом. У средишту Вишеградског Старог Влаха је планина Тавница (1072м) са селом Трнавцима на крилу.

2. И о имену Влах има подоста литературе. Укратко, *Влах* је келтска реч. Германи су апелативом *Walbaz*, *Walh* означавали поромањење суседе. Одатле су га примили готово сви словенски народи. Словени су Власима називали

романске па словенске сточаре. У Вишеградском Старом Влаху то је пејоратив за Србина или етноним за Румуне доњег Дунава.

3. Почетком овог века Поп Стјепо Трифковић нашао је у Вишеградском Старом Влаху два слоја становништва - стариначки и миграциони - са 82 породице (не 80) од којих су 7 (8,53%) старинци, 15 (18,29%) не знају своје порекло и 58 (60,97%) - досељеници: из доњег Полимља (28), из Херцеговине (8), из Старог Влаха (8), из Црне Горе (11), из Босне (4) и из Бијелог Поља (1). В. Николић цитира мишљење П. Ж. Петровића о три слоја влаха сточара и показује, позивајући се на историјске изворе, како је текао процес њихове асимилације. Већински, метанастазички слој пристизао је у Вишеградски Стари Влах већином с југозапада у XVIII и XIX веку у неколико наврата. На једном месту Т. пише: "Али је ипак становништво више увећано множењем старинаца и досељеника из XVIII века, него ли досељавањем и множењем нових досељеника из прошлог века."

Трифковићево испитивање Вишеградског

Старог Влаха је непотпуно, а делом и непрецизно, што се види из навода о насељима и подацима о пореклу фамилија, и то је више антропогеографска него дијалектолошка чињеница. Вишеградски Стари Влах, по Т. чини 19 насеља: Добрун, Бијела, Столац, Станишевац, Ријека Добрунска, Вељеполје, Даниловићи, Будимлија, Бијело Брдо, Трнавци, Пријеворац, Омарине, Ријека Штрбачка, Зубач, Бован Бјелушине, Плема, Књегиња и Увац. Није јасно зашто су у тим испитивањем испуштене Мацуте (3 фамилије, 19 кућа), а посебно Вардиште (19 фамилија, 140 кућа) кад је Вардиште као и сав Вишеградски Стари Влах, у политичким границама Босне још од 1376. г., када је Стјепан Твртко I прикључио краљевини Босни. Становништво Мацута и Вардишта не разликује се, по својим етничким и језичким особинама, од осталих Старовлаха, а и порекло му је, по главним линијама и времену насељавања - исто. - И.Т. за испитивања села пише да,..... припадају Старом Влаху, а не Босни, с којом чине политичку целину".

4. Што се тиче

историје, она се овде вековима испољава у свом екстремном балканском континууму. Вишеградски Стари Влах је увек био "на крвавој међи". За ову прилику издвојићемо само неколике историјске чињенице. По доласку на Балкан Срби су у Вишеградском Старом Влаху затекли Влахе сточаре, које су делимично асимиловали. Вишеградски Стари Влах био је у саставу српске средњовјековне државе, у жупи Дабар, до 1376. г., када је прикључен Босни, и ту се налази данас. Садашња граница између Републике Србије и Републике Српске (БиХ) постављена је у српској револуцији у пролеће 1807. г. Царинарнице на Увцу и у Вардишту, између Србије и Турске царевине, између Србије и Аустро - Угарске, обновљене су између Републике Србије и Републике Српске као трагичан историјски терет, у грађанском рату 1991-1995. г.

Ту границу, међутим, Старовласи никад нису признали, јер они нису Босанци него Срби, и то вековима потврђују својом традицијом, културом и говором. - Међу споменицима српске културе господаре манастир Крушево и град Добрун, који је старији од Вишеграда. Манастир Добрун је подигао Жупан Прибил са синовима Стефаном и Петром у седмој деценији XIV века. За један век (1849-1949) одржавали су га прота Јевто Ђуровић, прота Алекса Ђуровић и поп Петар Ђуровић.

5. Говор Вишеградског Старог Влаха припада *ј е к а в с к о - и ј е к а в с к о м* штокавском говору Старог Влаха који је поддијалекат *источнохерцеговачког* дијалекта. Стари Влах у својој географској главнини се налази у политичким границама републике Србије. Цевад Јахић је, како је познато, говор Вишеградског Старог Влаха укључио у

ијекавскоштокавске говоре југоисточне Босне, што је само географска и политичка чињеница, али не и лингвистичка, јер овај идиом није ијекавски него јекавско-ијекавски, и није само босански него и старовлашки. Резултати досадашњих испитивања говора западне Србије и југоисточне Босне показују да се у оквиру *источнохерцеговачког* дијалекта диференцира и старовлашки *јекавско-ијекавски* поддијалект који захвата Стари Влах (у ширем значењу тог појма), дакле, у политичким границама Републике Србије и Републике Српске, тј Босне и Херцеговине.

НАСТАВАК У СЛЕДЕЋЕМ БРОЈУ

Припремио:
П. Кастратовић

Радосав Ђуровић је рођен 14.10.1943. г. у Трнавцима код Рудог. Завршио учитељску школу у Фочи 1964. од. затим 1966. год. ВПШ у Зрењанину ("вуковац", просјечна оцјена 9,75), па 1972. године Филолошки факултет у Београду, постдипломске студије на истом факултету и докторат филолошких наука 1989. Обје дисертације објавио Институт за језик САНУ. Одлично говори и пише француски језик а добро се служи енглеским и руским.

Седам година радио у Основној школи у Штрпцима и четири године у гимназији у Прибоју.

Радио на факултетима у Ужицу, Приштини, Палама и Нишу.

Аутор шест књига и преко 90 расправа, студија, приказа и чланака. Живи у Ужицу

СРПСКО ПРОСВЈЕТНО И КУЛТУРНО ДРУШТВО

”ПРОСВЈЕТА”

У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ И У РУДОМ

СПКД ”Просвјета” са Српском православном црквом, на симпозијуму у Билећи, поводом прославе 100 година постојања, 2002. године, проглашена је за најзначајнију институцију за Србе и њихов опстанак с лијеве стране Дрине.

Настала у тешком времену, под аустро-Угарском, 1902. год. у Сарајеву да окупи србе, описмењује народ, његује српску традицију. Као ”сумњиво лице” јер ”буди национална осјећања”. Два пута забрањивана а духовне вође прогањани и убијани.

Из истих разлога поново васкрсава и једном тешком времену за Србе. 1900. године обанаља се опет у Сарајеву, да опет покуша да спаси тај препознатљиви културни српски идентитет. некада 143 друштва, између 2 рата, сада 47 у РС, федерацији БиХ и Европи.

У Рудом, давне 1903, годину дана од оснивачке сарајевске, основана је ”Просвјета”, У Штрпцима, и било једна од првих оснивачких скупштина у БиХ. Као и онда, и сад, годину дана од обновитељске у Сарајеву, у Рудом се 1901 обнавља ”Просвјета”.

Данас СПКД ”ПРОСВЕЈЕТА” у РС има више праваца активности. Организатор је културних активности које су од

посебног значаја за РС као: андрићеве стазе у Вишеграду, српски проза дани у Бихаћу, ћоровићеве дани у Гацк, Вишњићеве дани у Бијелини, Шантићеве дани у Невесињу, Видаковићеве дани у Рудом, сабор изворног стваралаштва у Теслићу и други. ”Просвјета” је организовала прослеву 200 година Првог српског устанка у Вишеграду и манастиру Добруну.

СПКД ”ПРОСВ-ЈЕТА” има своју издавачку дјелатност. Сваке године Главни одбор у Српском Сарајеву издаје значајне књиге из свих књижевности које имају свој препознатљив облик, знак и боју. Књиге имају висок умјетнички критериј са уређивачким одбором значајних универзитетских професора са факултета у РС.

До сада су у едицији изашле књиге: Владика Николај Велимировић: Изабрани списи, В. Максимовић: Вук и сљедбеници, Момир Војводић, Чувар извора и говора, Р. Комар, Изабране пјесме, Ристо Јеремић: Одабрани радови, Др Војислав Максимовић: Библиографија друштва Посвјета 1902 - 2002. Споменица Васиља Ђођића, Зборник 100 година СКПД Просвјета, Др Љубомир Зуковић: Песме о Првом српском устанку, Др Симо Нешковић ”Просвјета”.

Ове 2004. године Главни одбор је издао књигу Песме о Првом српском устанку аутора Др Љубомира Зуковића у којој су пјесме 62 аутора, од Пушкина до Рајка Петрова Нога, затим дио докторске дисертације о СПКД ”Просвјета” аутора Др Сима Нешковића. У оквирима општисних друштава ”просвјете” сваке године се изда више књига. Тако је у јубиларној 2002. години издато 52 наслова књига различите тематике. СПКД ”ПРОСВЈЕТА” Рудо такође је активна. дјелује више секција; фолклорна, музичка, књижевни клуб. друштво је квалитетно представљено на Сабору изворног стваралаштва у Теслићу, затим на Сабору дјечијег фолклора у Зворнику, усјешно је прославила и обиљежила 100 година постојања, а било је активно у прослави 200 година Првог српског устанка. Такође, организује приредбе у Рудом, Смедереву, Прибоју, Врању, те приредбе поводом Светог Саве, изложбе слика, промоције књига и друге активности. Организује и културну манифестацију дани Милоша Видаковића.

В. Топаловић

Интервју са Ненадом Мршевићем

ДИРЕКТОРОМ ЦЕНТРА ЗА КУЛТУРНО ПРОСВЈЕТНУ ДЈЕЛАТНОСТ "ПРОСВЈЕТА" РУДО

Већина иницијатива и активности на пољу културно умјетничког живота на подручју Рудог везује се за Центар за културно просвјетну дјелатност "Просвјета" Рудо који у свом послу остварује тијесну сарадњу са другим институцијама и друштвима као и појединцима са подручја општине и шире из ове области. Поводом тога гост и саговорник у нашем првом броју часописа је и директор Центра за културно просвјетну дјелатност "Просвјета" Рудо г-дин Мршевић Ненад.

Видици: Не можемо избјећи да овај разговор не почнемо са кратким представљањем стања у ком се налази Центар за културно просвјетну дјелатност "Просвјета" Рудо

- Иако ће ова прича изгледати као стандардна јадиковка о недостатку средстава и иако је то и једним дијелом и тачно не желим да ме читаоци схвате у том правцу. Али ја морам да кажем неколико ријечи о томе. Центар за културно просвјетну дјелатност "Просвјета" Рудо има укупно два запослена радника и то: директора и домара - лојача. Одмах ћу направити и поређење са сличним установама у околини гдје на примјер Дом културе Вишеград има 7 запослених а Дом културе Прибој - 11 запослених. Када су у питању средства са којима располаже Центар, ради се о средствима која се обезбјеђују на три

начина и то: општинска буџетска средства која су у овој и прошлој години изашла на око 13 000 КМ годишње (што чини нешто мало више од трећине укупних средстава); затим средства која се остварују по основу закупа простора као и средства по основу дјелатности. Значи, Центар располаже са малим средствима.

Видици: Ове године Центар је остварио и неке ванредне приходе.

- Тачно је. Од стране скупштине општине Рудо обезбјеђена су намјенска средства у износу од 10 000 КМ за набавку котла за гријање, чиме је након дужег времена ријешен један од основних проблема са којима смо се сусретали. Самим тим ми смо добили и знатно повољније услове за реализацију својих активности, али и за додатно обезбјеђење средстава по основу закупа јер је ситуација сада знатно другачија. Закупци простора сада имају обезбјеђено и гријање што просторе са којима располаже Центар чини знатно атрактивнијим.

Видици: Ипак, тема овог разговора су конкретне активности које Центар обавља. Које су то активности?

- Центар реализује

активности које су и планиране. Углавном ради се о редовном остварењу филмских представа, позоришних представа, концерата преваходно културно умјетничких друштава, као и друге стандардне садржаје у циљу обиљежавања значајних датума. Међутим, у овом правцу постоји доста проблема. Прије свега, средства са којима располажемо су толика да нисмо у могућности да планирамо неке значајније догађаје док други знатно већи проблем представља констатно слаб одзив грађана на све манифестације које се организују. Изузетак од тога представљају једино наступи фолклора. Примјера ради, од мјесеца септембра остварено је 14 филмских представа а од тог броја су 4 представе отказане јер није било заинтересованих. У просјеку се прода око 20-ак улазница што обично није довољно да

покрије основне трошкове за набавку филма. Ништа боља ситуација није ни са позоришним представама.

Вигици: Зашто се онда инсистира на даљем приказивању филмских представа?

- Ми смо наравно расправљали о том питању али је јединствен закључак био да се ипак са овом праксом настави. Разлози за то су једноставни. Дистрибутер филмова захтијева једну овакву редовну сарадњу јер у противном не бисмо били у могућности да обезбиједимо приказивање нити једног филма. Чињеница је да смо у протеклом периоду обезбиједили неколико атрактивних, прије свега домаћих филмских представа, што у противном не би били у могућности. Појединачно узимање филмова није могуће. На крају, када се све то сабере, емитовање филмских представа није економски у потпуности исплативо али се и не иде у значајан губитак, а ипак, грађани Рудог имају прилику да прате нека од новијих филмских остварења.

Вигици: Постоје ли ипак садржаји који могу привући пажњу локалне јавности?

- То је питање које је и најтеже дефинисати. Ако на једну представу, или једно гусларско вече не дође довољан број посетилаца да би претстава била одржана, онда је то стварно велики проблем. Постоје двије ствари које смо покушали да урадимо како бисмо привукли пажњу јавности: Прва је та да смо провели анкету око садржаја које би грађани хтјели да виде

и том приликом смо поставили питање - да ли су заинтересовани за набавку претплатних карата које би биле јако повољније у односу на редовне цијене појединачних садржаја. Око 100 испитаника се изјаснило да би купили те претплатне карте. Када смо их и увели и објавили то у јавност само су два грађана дошла да се интересују како да узму те карте. Други случај је када смо организовали једну позоришну представу и како бисмо обезбиједили бар довољан број гледалаца да глумци не би беспотребно долазили подијелили смо 50 бесплатних карата. С обзиром да је ово мало мјесто и да се сви познајемо пратили смо колико ће од тих људи којима смо дали бесплатне улазнице доћи. Од њих 50 дошло их је тек 10-ак. Мислим да вам ово све говори.

Вигици: Ипак долазе ли бољи дани за ултуру у Рудом?

- Наравно. То је нешто на чему ми стално радимо а ја ћу и овом приликом поменути неке активности које су у току. Заједно са Културно просвјетним друштвом Просвјета Рудо покренути су "Видаковићеви дани" - једна културна манифестација која ће трајати неколико дана. За почетак скромно али надамо се да ће ова манифестација прерасти у традиционалну и прије свега манифестацију од републичког значаја. Ту су и ВИДИЦИ - часопис за културу који ће, надам се, наставити са редовним излагањем. Такође, вјерујем да сте у овом часопису писали и о томе, у припреми је и једна монографија књижевног стваралашта Рудог. Такође, у

наредном периоду ће се наставити са редовним садржајима. Једна од позитивних ствари је и то што је постигнут један договор којим ће фолклорне секције основне и средње школе од сада функционисати као једно друштво под стручним руководством кореографа Есада Креха и Благоја Церовића.

Вигици: Поред фолклора може ли се у оквиру Центра покренути и рад неких других секција?

- Центар је отворен за све врсте иницијатива у овом правцу. Међутим, оно што је проблем поред недостатка средстава заправо је недостатак кадрова који би покренули неке сличне активности. И фолклор функционише добро преваходно захваљујући људима који живе овдје и који то и воде. Још једном напомињем да су средства која се издвајају за такве сврхе јако мала и да већина ствари која и функционише, функционише захваљујући волонтеризму људи који то воде.

Како сам рекао на почетку, Центар је отворен за све иницијативе и у својој моћи ће помоћи и финансијски и материјално. Зар није добар доказ и сам овај часопис који су прије свега покренули појединци, а Центар је прихватио да сноси основне трошкове штампања. Такође, у протеклом периоду Центар је учествовао у финансирању неких књижевних издања и то ће, опет у складу са својим могућностима радити и у будућности.

П. Кастратовић

ЧУВАЈМО ЈЕЗИК КАО НАРОД, ЗЕМЉУ...

Језик је најбитније обиљежје сваког народа, а српски језик је један јединствен за све Србе, ма у којој држави они живјели. Два књижевна изговора - ијекавски и екавски, при томе потпуно равноправна у језику Срба, како источно тако и западно од Дрине, никако не ремети српско јединство. Сјетимо се ријечи Стефана Немање:

”ТАМО ГДЕ ОДЗВАЊА
НАША РЕЧ, ГДЕ СЕ ЈОШ
ГЛАГОЉА И ГДЕ СЕ ЈОШ
КАО ЗЛАТНИК ОБРЋЕ
НАША РЕЧ ЗНАЈ, ЧЕДО
МОЈЕ, ДА ЈЕ ТО НАША
ДРЖАВА БЕЗ ОБЗИРА НА
ТО КО У ЊОЈ ВЛАДА.”

Вијеквно становиште да су Срби сви који говоре српским језиком, без обзира на разлике у вјери вјештачки је потиснуто. Оно је замијењено идејом да Срби и Хрвати имају исти језик, а да се међусобно разликују само по вјери. Ово становиште је наметнуто као подлога сербокроатистике од стране хрватских филолога, прије свих В. Јагић. У духу сербокроатистике Србима су касније ту идеју раширили и српски филолози. Срби су као народ постојали и прије примања хришћанства, а Срба православца и католика има од самог раскола. Ни сви припадници династије Немањића нису били православци. Један од браће које је Свети Сава мирио, Стефан био је православца, а други, Вукан, био је католик. Не би се сасвим јасно могли означити почеци србистике,

тј, филологије која са бави српским темама. Њен прапочетак би могао бити ”Љетопис попа Дукљанина” или списи браће Немањића, Саве и Стефана, о оцу Немањи.

Неоспорно је да је српска филологија пуну снагу достигла са појавом Вука Стефановића Караџића и паралелном обрадом српских тема највећег слависте тог доба Павла Јозефа Шафарика. Послије смрти Вука Караџића наступио је период другачије филологије под именом сербо-кроатистика. Да је Вук био против успостављања сербо-кроатистике као дисциплине, показује чињеница да је он до краја живота остао дослиједан у ставу да Срби имају свој језик, а Хрвати свој.

Језик који је за Вука и његове савременике био српски у међувремену је постао српскохрватски, односно хрваткосрпски, па је пред сам распад Југославије имао назив српскохрватски или хрваткосрпски.

Српска народна књижевност, односно народна књижевност на српском језику, која је Вука и његов народ прославила у Европи, у вријеме сербокроатистике постала је српскохрватска књижевност, а сада се она најчешће третира као хрватска народна књижевност. Као што се из ових примјера види, сербокроатистика је разарала основе српског националног бића и обезвређивала га.

Питање језичке политике не треба препуштати случају.

Срби треба да освијетле властиту језичку ситуацију. Прије свега да схвате; чију и какву традицију настављају, чију и какву политику слиједе.

Како се односимо према Вуку, према Бечком договору (који је различито интерпретиран), према Вуковом тексту ”Срби сви и свуда” који је до сада маргинализован није тешко установити да су Хрвати узели српски језик за свој језик. То је учињено у вријеме Илирског покрета. Са не мање права од Хрвата и Македонци су могли српски језик назвати македонско српски а Украјинци руски језик украјинско руским. Много је негативног што нам је донијела сербокроатистика, а што се данас не може исправити.

Сада, у периоду обнове србистике, било би природно да је више чинилаца у српском народу којима је стало до тог народа и до достојанствене његове филологије. Треба да будемо свјесни ситуацијеу којој се као народ у овој области налазимо. Сјетимо се ријечи Стефана Немање којима нас упозорава на очување нашег језика - ”а шта је народ изгуби ли језик, земљу, душу - боље ти је изгубити највећи и најтврђи град своје земље, него најмању и најнезнатнију ријеч свога језика. Народ који изгуби своје ријечи престаје бити народ”.

Не дозволимо да нам се то и догоди.

Дијана Инђић

Култура живљења

Нека путописац има шта записати

Евлија Челебија познати турски путописац, пролазећи кроз ове крајеве 1664. године написао је о Рудом:

”Ова касаба је дивно насеље на обали Лима, на пространим и зеленилом обраслом мјесту, с виноградима и башчама. Ту су лијеви и отмијени дворови с кућним купатилима. Има три основне школе, двије дервишке текије, два свратишта (хана) једно удобно јавно купатило и педесет дућана. Клима ове вароши је пријатна”.

Они који данас пролазе кроз Рудо тешко да могу да стекну овакав утисак какав је Рудо још те давне године оставило на чувеног путописца.

Вријеме, војске и управе и многе друге недаће које су пратили ове крајеве од тада па све до данашњих дана утицало је да се прије свега и сам положај новог Рудог у односу на оно (претходно описано) измијени а са тим и много чега другог. Опет, по много чему Рудо је и у том периоду било прво или међу првим градовима и општинама у Босни и Херцеговини, али, како је вријеме одмицало, све више се ближило зачељу на тој лествици. Чудно или није. Тешко је рећи. И последњи нагли развој овог краја (60-тих година, сада већ прошлог вијека) обећавао је да ће Рудо повратити дио свог старог сјаја. Али тај привид је трајао кратко.

Сада смо гдје јесмо и вјерујем да су сви тога свјесни. Али не ријетко запитам се (а вјерујем и ви) да ли то баш тако мора бити. Ништа ново нећу рећи ако кажем да се налазимо у тешкој материјалној кризи и да је самим тим (оправдано или неоправдано) прими-

јећена и одређена ерозија морала или у овом случају у ком је намјењен овај чланак, ерозија културе живљења, коју смо у одређено вријеме, ипак, имали на једном солидном нивоу.

Ново вријеме је неумитно и неизбјежно а са њим и одређене промјене. Али основна обиљежја једног градића (или варошице) какво је Рудо увијек имало не би требало да занемаримо.

Не кажем да сад треба вратити шадраване, јавна купатила и чесме и слично, (то остављам људима од струке и онима који за такве ствари планирају и налазе средства) али да би се морало повести рачуна и о томе, то је несумњиво.

Оно што желим рећи овдје је и то да за тај губитак изгледа града и његових обиљежја нису криви неки други људи већ и у једнакој мјери и ми који живимо ту. На нама је да урадимо оно што можемо а мислим да можемо доста. Јер ако један кинески мудрац рече да ”ако свако испред својих врата очисти, град ће бити чист”, онда је то вјероватно тако, а вјерујем да ће те се и сви ви сложити с овим. Није нам први пут, али дајте да још једном почнемо и ову причу испочетка. Можда ће овдје ипак неко некад наставити да живи. Можемо ли онда за та своја покољења оставити нешто тако као што су покољења из времена записа са почетка текста оставила нама. Нека неки путописац који ће проћи кроз овај крај (за годину, двије, пет) свој запис о Рудом почне рећи неким следећим ријечима:

”Иако осиромашено и погођено разним недаћама, више од било ког града, са ових подручја, Рудо је задржало

достојанствен изглед чистоћу и љепоту која се ријетко среће...”

И не заборавимо, културу живљења а што заправо представља и душу једног града или насеља не претстављају зграде и фабрике већ људи који у њему живе и начин на који то они чине.

КУЛТУРНИ ЕНТУЗИЈАЗАМ ИЛИ ОЖИВЈЕЛИ ЧАРШИЈСКИ ДУХ

Као феникс, културни ентузијазам, "чаршијски дух" опет на дјелу. Опет као неуморни копач по историји тражимо обајашњење за постојање снаге и воље наших Руђана који су то били, који то јесу, и који ће то бити. Ентузијазам појединаца који својом снагом воље и љубави према култури, покреће лавину културне нам баштине у жељи да се сачува од заборава и пренесе тај стваралачки и покретачки дух на млађе генерације. А у центру тих културних збивања људи ентузијастички окупљени око "Просвјете". Као некад. Од стварања друштва "Просвјета" у Рудом 1903, па 1942, 1990, па све данас, када се уздигнуто и гордо попут претходника, оживљава и враћа нам се стари чаршијски дух. Опет су на дјелу наши суграђани који нам дају наду, нудећи "храну за дух". Култура на сцени. Догађаји који кријене дух. Истина сада нова манифестација "Видаковићеви дани" нуди нове садржаје који излазе из оквира стереотипности. Нови дух са новим новинама... Наш часопис за културу умјетност и друштвени живот. За нови стил живота у овом нашем малом мјесту. "Чаршијски дух је опет на дјелу".

Славенка Пјевчевић

НЕСВАКИДАШЊИ УМЈЕТНИК

Када вас пут нанесе према Рудом, па поред пута угледате старца од осамдесет година, око њега стадо од 30 оваца а у рукама игле, плет или преслицу, станите и с поштовањем поздравите деду Миша Аврамовића, кога је Бог, поред осталог, даровао и љубављу према ручним радовима, а љубав му помаже да постане несквакидашњи умјетник. "Од малена па до дан - данас сам морао да чувам овце", почиње причу Деда Мишо. "Тај посао ми одредише стари приликом некадашње патријархални подјеле посла у домаћинству. Како сам сваким даном морао чувати овце, а дани дуги и досадни, то сам се одлучио да досаду убијем неким корисним послом. За дечије игре није било друштва те пчех да помало плетем и предем. И да видиш, пође ми то од руке. Љубав која је до тада, можда, била скривена доби своју јачину и живитворност. Уз ручне радове дани почеше бити краћи и занимљивији. Сваки дан постајао ми је дражи, а моји прсти плетоше све брже и љепше. Пошто у народу влада мишљење да овај посао није за мушкарце, то сам у почетку склањао свој рад испред случајних пролазника. Када саму у том послу постао уметник и када сам добио

појвалне речи о својој вештини, тада почех без стида и срамоте радити без скривања".

Нити које Деда Мишо на преслици испреде су најтаније и најљепше кажу они који се у те послове разумију. Чарапе, џемпери, пуловери и рукавице су

израђени у разноразним и само Мишу знаним мустрадама. Деда Мишо има синове, снаје и унучад којима у току љета исплете одјевне предмете за наредну зиму, а њих ради са посебном љубављу. У Деда Мишовом сандуку увијек се нађе понеки ручни рад за даровање. Најчешћи дар од Деде Миша су везене чарапе. Зналци овог посла не остају хладнокрвни пред Мишовим

рукотворинама; узимају, гледају и чуде се танкој жици, збијеном плету, невиђеној мустри и ситном везу. даровао је Деда Мишо и руђански фолклор са неколико пари везених чарапа. На сусрету руђанског фолклора са фолклорима других градова, посебну пажњу

привлаче везене чарапе на ногама руђана. Увијек се чује исто питање: "Ко вам је радио ове чарапе"? И тада почиње прича о Деда Мишу, о његовим врлинама, о његовој доброту, о његовом умјетничком дару. Тако се помиње Деда Мишо на свим путовањима и гостовањима руђанског фолклора. За Деду Миша знају многи људи широм свијета. Од свих дијелова народње ношње фолклорци посебну пажњу и брижност посвећују баш чарапама. Чувају их од мољаца да им што дужи вијек учине.

Када дође вријеме па нестане и Деда Миша, а и његових радова, остаће фотографије и видео записи с наступа фолклора, а на фотографијама колорит Деда Мишовог веза, да се Деда Мишо вјечно помиње. "Благо оном ко довијека живи... "!

Благоје Церовић

Искусства

ДЕМОКРАТИЈА И ЉУДСКА ПРАВА У ШКОЛИ

Већ четврта генерација завршних разреда средњих школа у Републици Српској похађа програм образовања за демократију и људска права. Хваљен и оспораван, сигурно можемо констатовати, заузео је важно мјесто у изградњи нових видика ученика, а и наставника који га реализују. Иако му то није примарни задатак, требало би да у догледно вријеме, с реформом образовања донесе у школе, па и у друштво, нове позитивне вјетрове, који ће промијенити доскорашњи начин размишљања и дјеловања који нам није донио пуно добра.

До скоро су ученици кроз образовање учили ШТА ДА МИСЛЕ, а не КАКО ДА МИСЛЕ, што је оцијењено као својеврсна ИНДОКТРИНАЦИЈА која је неприкладна за образовне институције у слободном друштву. Основна хипотеза наставног програма Образовање за демократију и људска права је да образовање може повећати капацитет појединаца и склоност да своју улогу грађанина у демократији преузме **НАОРУЖАН ЗНАЊЕМ, ДЈЕЛОТВОРНО И ОДГОВОРНО**. Развијање ових квалитета код наших ученика је садржано у мисији овог образовања.

Дефинисани циљеви и задаци, као што ду: одгајање активног грађанина који ће учествовати у јавном животу,

разумјевање институција наше уставне демократије, разумјевање институција наше уставне демократије, разумјевање и спремност да се користе демократски процеси при доношењу одлука и у конфликтним ситуацијама у јавном и приватном животу, омогућиће ученицима знања о њима самима и свијету који их окружује. Оно што овај програм разликује од других, а што је услов досезања ових циљева је, на првом мјесту, стална интеракција са ученицима и подстицање њихове сталне међусарадње. Рад у малим групама, симулације ситуација, представљање животних ситуација са преузимање улога, дебате, аргументовано брањење ставова итд. начини су извођења наших часова. Ученик се мотивише да слободно изнесе своје мишљење, ослобађа се страха да може рећи нешто погрешно, позива се на критичко размишљање о свим странама контроверзних питања. При томе, постојећи систем се не поставља ни као идеалан, нити се презентују само негативни примјери, како ученици неби изгубили вољу да се укључују, него да им се пројектује задатак, да сутра они буду ти који ће активно учествовати у изградњи бољег друштва које ће бити по вољи већине, слободно и демократско.

Таквим радом,

ученици стичу знање и вјештине из области људских права, учешћа у раду различитих друштвених група, размишљања код индивидуалног и групног доношења одлука, принципима који утичу на потребу стварања грађанског друштва, потребу ограничења власти појединца и група итд.

Ученици овим програмом, развијају вриједност које ће постати дуготрајан водич за њихов будући живот и њихове будуће акције као грађана. Уче да поштују једнакост свих грађана, слободу, достојанство, владавину закона и понашање с тим у складу. Пружају им се "алати ума" помоћу којих сада обављају своје задатке начасу, а помоћу којих ће сутра процјењивати и одлучивати у својој заједници.

Сваки добар стручњак мора да има и добар алат и мора бити добро наоружан знањем. Тако и предмет **ДЕМОКРАТИЈА И ЉУДСКА ПРАВА** даје знања и интелектуална средства будућим **ГРАЂАНИМА** како да избјегну ситуацију да живе као пука гласачка машина, већ да управо они буду носиоци свих активности који треба да нас доведу у **ДОБРО, ЗДРАВО ДРУШТВО**.

Марина Чолаковић

ПРВИ ПУТ ОБЈАВЉЕНО:**"Непредвидљив си, животе, дуга њиво"**

Често посматрам људе око себе. И стално ми се намеће једно те исто питање: "зашто смо тако пролазни и тако кратковремени". Данас смо ту, а сутра ко зна, можда нас не буде више... Ето, баш јуче у пролазу сусретох поворку. Нека тешка и суморна магла се спустила на кестење, осећа се туга у ваздуху и мирис покисле траве. Мокра улица и мокра лица уже породице покојног. Ови остали заузети причама о немаштини, кризи, и још којекаквим тричаријама међу којима се пронађе и неки виц, тек да увесели овај тужни скуп. Праве они различите гримасе лица и причају, причају... као да не постоји неко друго место и нека друга ситуација за такмичење у "познавању свакодневнице и тренутне политичке ситуације у земљи и иностранству". Застадох и ја, више из пристојности, а мање из саосећања, тек да одам пошту преминулом. У том краткотрајном стајању, прекиде ме пар псовки, али прећутах. Нека - нек им буде, ипак смо ми само Балкан, шта ја то очекујем од ових људи... Али, опет човек се није још поштено ни охладно, а они псују. Ужурбано кренух даље и скоро да заборавих на све ово. Мислим се: "Јадан човек, жао ми је њега и његове породице... сигурно им је много тешко". А онда опет зачух: "Нек је по реду, шта ћете - такав је живот, једни умиру други се рађају". Улица још мокрија него пре, блатњаве ципеле пролазника, туђи кораци, лупкање потпетица, и шкрипа покисле

обуће. И тако окружена звуцима мокрине и дана без перспективе скоро да се сударих са пролазником. Прича он мени да жури, каже мора на сахрану, била нека саобраћајна несрећа... повређених троје, двоје погинуло... трагедија. Рече: "Непредвидљив је живот", и оде он тако ужурбано, незакончаног капута, и одвезаних пертли, каже да нема времена. Мени остадоше само цифре у глави, оно троје, и оно двоје... петоро. Не стигох ни да питам ко су ти људи, имају ли породицу, где живе, знам ли их... ништа. Њему је изгледа било важније да их је петоро и да је такав живот. Приметно замишљена настављам даље. На улазу познате ми зграде, угледах смртовницу. На брзину прочитах име и презиме покојног и још већом брзином заборавих на њега и претходна дешавања. После неколико сати враћајући се истом мокром и још прљавијом улицом угледах људе, и њихова тмурна лица. Кад опет онај "раскопчаног капута", опет жури, испраћа друга у армију, мора да стигне, а ова сахрана

се одужила, псује попа и опело. "Трчим да се пресвучем па одох у живот" - рече у трку. Молим се Богу и лежем у кревет. Онако промрзла од оне хладне и прљаве кише, одлучила сам да више не посматрам људе, само ћу размишљати о њима не гледајући им у лице. Стварно немам смелости да погледам у очи тим безосећајним људима, каменог срца. Шта ли је за њих несрећа и знају ли уопште поштовати туђи бол. Такви смо ми људи - немамо осећај за туђи бол, а тражимо да нас неко разуме и схвати. Питам се - ко ли нас назива људима? Да ли је тај уопште знао шта значи бити човек, или је и он журио на саучешће у суседну зграду. А стварно није имало смисла да не оде код пријатеља, па удаје им се кћерка. Па нека је са срећом... примите моје саучешће...такав је живот... непредвидљив.

Бранка Бандовић
IV разред
економске школе
СШЦ Рудо

ИВО АНДРИЋ: ЗНАКОВИ ПОРЕД ПУТА

- За неке људе. Кад имају један посао пред собом, они готово никад не мисле како би га најбоље и најбрже урадили него шта се може, поводом њега, о себи и о другима казати.

- У нас је чест тип човека који мисли да је свађа акција, а грубост исто што и енергија, да нанети непријатељу увреде значи исто што и задати му ударце, да је свака уздржљивост у говору слабост, а сваки покушај предвиђања дангуба; укратко: да се такозвана животна борба састоји од непрестаног и наизменичног лавежа и режања.

- У природи је нашег човека, нарочито оног динарског типа, да не остаје ни код једне замисли, ни код једног дела истрајно и доследно, и да их не прати по њиховом природном развоју да би утицао на њих. Напротив, после првог заноса, он напушта дело, враћа се до његовог извора, мути га мишљу и погледом, затим прелеће цео будући, неостварени и тек замишљени ток дела, антиципира га, па се онда опет враћа на тачку на којој се дело налази у том тренутку свог природног развоја. Тако се ствари развијају више уз његово

учешће него под његовим утицајем; јер он није у њима, него је изнад и поред њих. Зато он у већини случајева не ствара дела и не управља догађајима, него реагује на њих, полагајући много више на то да буде зачетник, судија, борац и гледалац него стваралац, радник и чувар. У њега је видна склоност да не чека развитак ствари и не учествује у њима радом и стрпљењем.

- Такав је "наш човек", онај прави. Не мисли много и истрајно. Али чим успе да скрпи некако једну мисао у глави, прва му је брига не да ту мисао разрађује, проверава и упоређује критички са оним што други људи о истој ствари мисле, него да своју мисао прогласи за једину тачну и једину праву, а одмах за тим да између ње из сваке туђе мисли ископа што дубљи ров презира, мржње и борбе до истраге. У тој борби, они понекад показују људождерску ревност на речи и делу.

Срећа је што у нас има доста и таквих који су другачији и који нису прави "наши људи".

Текст одабрао:
Драган Папоњак

НОВЕ КЊИГЕ
"Крилите руке љубави"
(Др. Миодраг Д. Игњатовић и Миливоје К. Трнавац: "Крилите руке љубави, "Просветни преглед" Београд, 2004)

Недавно је "Просветни преглед" из Београда штампао избор из поетског љубавног стваралаштва просветних радника под називом "Крилите руке љубави". Ова необична антологија љубавне лирике обухватила је избор љубавног стваралаштва сто и једанаест писаца просвјетних радника Србије и Црне Горе и Републике Српске, и то са аутопоетичним исказима и критичким коментарима.

Како истичу сами приређивачи овог избора љубавне поезије Доктор Миодраг Д. Игњатовић и Миливоје К. Трнавац, они су имали "само техничку улогу да "сложе" књигу чији су аутори многи пјесници којима је разним пригодама песма о љубави забокорила на уснама... ". "Ово је, на неки начин, унутрашњи лик учитеља који говоре језиком љубави". Или, како приређивачи наглашавају, књига самих пјесника - они су је "написали" својим изворима.

У овом избору љубавног поетског стваралаштва своје мјесто нашао је и наш пјесник професор Драган Папоњак, са библиографским подацима и пјесмама: Купачица; Шта би, Лиме, без Дрине, и Песников сан.

П. Кастратовић

Из дневника планинара ВИЛИНСКА ЈАМА

На подручју општине Рудо налази се више спелеолошких објеката од којих је најпознатија и најатрактивнија Вилинска јама. Налази се на брду Орлић изнад села Полимља. По причама ученика из Полимља то је бездана јама у коју чобани у доколици бацају камење и ослушкују њихово дуго котрљање и падање у воду, или им се звук изгуби у бездану.

Одлучисмо једног дана да испитамо и то чудо невиђено.

Договорисмо се са ученицима који знају локалитет да видимо Вилинску јаму. У селу Ступу изнад Полимља дочекао нас је Драгиша Петрић који нам је био вођа пута. На самом брду Орлић је пропланак који се зове Вилино коло, ваљда по томе што су овдје у доколици виле коло водиле. Одатле се спустисмо 50 метара ка Љутавама и одмах примјетисмо отвор Вилинске јаме. Кратак одмор и разгледање улаза, покушавамо да се спустимо. Успијевамо 10 метара и даље не иде, мрак и неизвијесност али се ипак кроз тај мрак назире дијелови пећинског накита. Долазимо до закључка да морамо донијети морнарске љестве и конопе, боље се опремити батеријским лампама и јачим

изворима свјетлости.

Нисмо чекали много времена да би то и остварили и већ следеће недјеље, са потребном опремом дошли смо да "освојимо" тај дио подземног свијета. За један од стубова у горњем дијелу вежемо

љестве и спуштамо се на дубину од 80 метара. Заборављамо на вријеме и губимо се у простору окружени сталагнитима и сталактитима, драперијама ... које силазе ... и пресијавају се као бисери. Опрезно идемо у нетакнути дио природе, пазимо на растојање да се не изгубимо - остављамо канап и развличимо од стуба до стуба. Провели смо осам сати, а ништа нисмо уцртали ни забиљежили апаратом, јер блиц није функционисао, оставили смо све за следећи сусрет са љепотом која се може доживјети на 100 м. под земљом.

Следеће суботе, двадесетак планинара већ у рано јутро креће ка Мрсову и уском стазом ка Ступу и Орлићу. Прикључују нам се и неки ученици из Мрсова, Полимља, Ступа и Љутава. Има нас доста и треба

покушати да обезбједимо сигурне конопе да се не би десило ништа непредвиђено. Свака гласна прича и дозивање је строго забрањено, скоро свака има свјетилку и придржава се упутства.

У унутрашњости се осјећате да сте изгубљени у простору и времену. Наилазимо на простор величине фискултурне дворане са огромно високом провалијом. Около су стубови сталактита и сталагнита, неки су се већ срасли и њихова висина је и до десет метара а дебљина од 15 до 60 цм. - украси које само природа може да створи.. Ту су и огромне "завјесе", које када се освијетле, пресијавају се и изгедају као анђели са крилима. Посјетио сам више спелеолошких објеката, између осталих и Постојинску јаму али на мањем простору више и љепших украса нисам видио него у Вилинској јами.

З. Стијеповић